

Российский Балтийский флот в первой четверти XVIII в. (особенности принятия на вооружение военных судов)

Алексеев Владислав

ХНУ

naiking@ukr.net

Важнейшим показателем статуса великой державы в новое время становится мощный военно-морской флот. Россия в период Великой Северной войны (1700-1721 гг.), разгромив мощного соседа – Швецию, стала в ряд с сильнейшими морскими державами. Немаловажную роль в этом сыграл молодой Балтийский флот, одержавший ряд побед над могущественным шведским. Интерес к изучению истории Великой Северной войны и, в свою очередь, строительства флота на Балтике в последнее время возрос, что связано с недавним 300-летним юбилеем Полтавской битвы и наступающим 300-летним юбилеем сражения при Гангуте.

Проблему создания Российского Балтийского флота в исследованиях затрагивали Бестужев Н. А., Бескровный Л. Г., Веселаго Ф. Ф., Тарле Е. В., Красиков В. А., и др. Однако, данный вопрос являлся отнюдь не центральным в работах данных исследователей, что объясняет поверхностность его изучения. Главными источниками при изучении данной проблемы стали именные указы царя Петра I, отчетные ведомости, а также статистические данные, опубликованные в работе Веселаго Ф. Ф. «Список русских военных судов с 1688 по 1860».

Объектом исследования является Российский Балтийский флот в 1-й четверти XVIII в., а предметом – военные суда, стоявшие на вооружении флота, а также верфи их строительства. Цель данной работы – проанализировать особенности военных судов, состоявших на вооружении Балтийского флота.

В данной работе были использованы следующие методы: историко-генетический, историко-сравнительный, историко-типологический, статистический и метод исторической периодизации. Научная новизна заключается в том, что на основе статистических данных удалось проследить динамику принятия на вооружение военных судов и сравнить их огневую мощь, а также, выделить два периода в судостроении Балтийского флота: «Ладожский» (1702 – 1713/14 гг.) и «Петербургский» (с 1713/14 г.).

Начало строительству Российского Балтийского флота было положено указом царя Петра I от 22 января 1702 года. В указе предписывалось строить корабли на р. Сясь. С этого времени начался период «Ладожского судостроения». После победы России в Полтавской битвы (1709 г.) и Финской кампании (1713-1714 гг.) центр судостроения перемещается в Петербург, т. к. Ладожский регион находился далеко от Балтийского театра военных действий. С 1713 г. Петербург перехватывает у Ладожского региона эстафету первенства в закладке судов, а с 1714 – в спуске их на воду. Параллельно суда для Балтийского флота покупали за границей (преимущественно у Англии и Голландии, причем в основном заказывали линейные корабли в связи с тем, что у России возникали сложности в их постройке в периоды: 1711-1714; 1719-21 гг.). Также военные суда захватывали у шведов в периоды: 1702-1704 и 1714-20 гг. (56 мелких и один линейный корабль). При подсчетах нами было выявлено, что в период с 1702 по 1721 гг. на вооружение Российского Балтийского флота было принято 605 военных судов (216 – «Ладожское» судостроение, 302 – «Петербургское» судостроение, 30 – купленные за границей, 57 – военные трофеи) с суммарной огневой мощью в 4789 орудий (920 – «Ладожское» судостроение, 1986 – «Петербургское» судостроение, 1280 – купленные за границей, 603 – военные трофеи). Всего стояло на вооружении 20 типов парусных и парусно-гребных судов. Наиболее многочисленными были бригантины (143 судна) и скампвеи (136 судов), зато по огневой мощи всех превосходили 43 линейных корабля (2668 орудий). Таким образом, по всем показателям в военно-морских силах России на Балтике преобладал парусный флот (321

корабль и 4365 орудий против 284 судна и 424 орудия парусно-гребного флота). Основными верфями были: в первый период Олонецкая, во второй – Петербургская.

Козацькі чайки – гроза турецьких галер

Безуглий Олександр

Донецький Національний університет

bies.alik@mail.ru

Тема козацтва в дослідженнях останніх років стає надзвичайно популярною. Проблема морських походів козаків та реконструкції чайки достатньо ретельно розглянута дослідниками. Наприклад, Л. Косенко у роботі «Козаки. Лицарський орден України» часто порівнює козаків з піратами західної Європи та Карибського басейну, Ю. Гузенко на основі опису Боплана та інших сучасників відтворив зовнішній вигляд чайки, І. Титов охоплює всі аспекти, пов'язані з розвитком української військової справи, в тому числі морських війн, А. Поух шукає витоки навичок морської справи запорожців. На основі цих даних та за допомогою аналітичного методу проаналізовано переваги козацьких чайок над турецькими галерами.

Відомості про козацьке морське мистецтво та дії чайок проти галер містяться в роботах сучасників козацької доби. До таких джерел варто віднести роботи Боплана «Опис України», Д'Асколі «Опис Чорного моря та Таврії», Лясоти «Мемуари про подорож на Запорізьку Січ» та ін. Першу згадку про чайку можна знайти в роботі італійця Гваньїні «Хроніка Європейської Сарматії» 1578р.

Новизна дослідження полягає у специфіці підході до питання визнання конструкції чайки як однієї з найкращих у світовій історії для суден (особливо тих, які здійснюють розбійницькі та штурмові операції). Козацьке суспільство на початковому етапі можна назвати розбійницьким чи піратським, бо багато традицій знаходять спільні елементи з, так званою, збіркою законів карибських флібустьєрів – піратським кодексом. Для здійснення успішних бойових дій на морі потрібні швидкі, маневрені та компактні судна, котрі мали переваги в боротьбі над важкоозброєними човнами. Саме для таких операцій підходила козацька чайка, яка завдавала раптових та швидких ударів турецьким галерам, а потім поверталася зі здобиччю. Описи дають достатньо чітку картину організації флоту козаків та його мобільності. Ми бачимо, що ці човни як найкраще пристосовані до козацьких військових прийомів – сховатися в очереті для раптової атаки чи переправитись через мілководдя і вдарити з тилу, вправно маневрувати під вогнем турецьких гармат. Конструкція чайки розроблялась з урахуванням цих умов. Її довжина становила приблизно 18м, ширина – 4 м, висота бортів по 1,3 м, човен мав 15 пар весел і вітрила та міг прийняти 70 озброєних моряків. Таке судно було розраховане на швидке зближення з галерою для взяття її на абордаж. Ця система ведення морських боїв стала дієвою і призводила до розгрому супротивника.

На початкових етапах турки недооцінювали чайки, але після нападів 1606-1616рр., руйнування ворожих укріплень, захоплення турецьких галер, влада Порти здійснює заходи для захисту від козацьких нападів, збільшуючи кількість своєї флотилії, будуючи фортеці та посилюючи гарнізони. Варто зазначити, що ці заходи не мали успіху і призвели до ще більш масштабних козацьких походів у 1616 – 1625рр., у ході яких козаки не тільки грабували околиці, а ще й визволили невольників у Кафі. Факт безпорадності військово-морських сил Туреччини і Криму перед козацьким флотом дає змогу нащадкам розуміти силу їхніх волелюбних предків та підняти свій патріотизм на вищий рівень, сприяти зацікавленості молодого покоління до поглибленого вивчення історії рідної держави, для подальшого підняття її міжнародного авторитету.

Отже, проаналізувавши доступні джерела, стає зрозуміло, що саме через ряд чинників (майстерність ремісників, які виготовляли човни; відвага козаків та військова кмітливість; бажання помсти, наживи, слави та захисту своєї землі, що впливає на загальний бойовий дух) зробили чайку грізною суперницею великих добре озброєних кораблів, які завдяки своєму оманному відчуттю захищеності зазнавали поразок.

Внесок М. Міхновського у формування національної української армії

Біскуп Дмитро

ХНУ імені В. Н. Каразіна

dmitro.bsskup@mail.ru

На фоні спектру політичних подій у 1917 році відбулася спроба формування української армії для захисту інтересів суверенної української держави. Ідея створення власних збройних сил була найбільш популярною серед українських самостійників на чолі з М. Міхновським, з котрим пов'язують спроби формування української армії такі історики як: Д. Дорошенко, І. Дмитрів, З. Книш, С. Шемет, Ф. Турченко, В. Євтимович.

Головним завданням для Міхновського і його помічника капітана Гана стало а реорганізація стихійно утвореного українського. Першим етапом реалізації цього проекту було створення М. Міхновський Українського військового клубу. 19 березня 1917 року у Києві відбулося перше українське «Підготовче Віче», на яке прибули 211 військовиків. Заслухана доповідь Міхновського про особливу вагу власної національної армії була схвалена всіма учасниками. На основі доповіді віче ухвалило ряд постанов, серед яких особливо важливим обрання «Тимчасового Військового Бюро» та створення Українського Охочекомонного Полку, до складу якого увійшли вільні від військової служби чоловіки.

29 березня 1917 року була скликана нарада військових київського гарнізону, де обрано президію наради, яка прийняла ще ряд важливих для створення армії рішень:

- організація українського військового клубу;
- організація українського війська;
- участь війська в українській маніфестації.

Ще одним важливим етапом у спробі організації війська було створення у Києві «Українського військового Клубу ім. гетьмана П. Полуботка». Автором статут клубу став Міхновський. Товариство мало свій осередок у Києві, але могло відкривати філії по всій території України.

Першим військовим формуванням став «Перший Український полк ім. гетьмана Б. Хмельницького». Кульмінацією процесу створення армії став І-й військовий з'їзд 5-8 травня 1917 року. У ході його роботи відбувалася боротьба двох проектів, які можна умовно назвати «концепцією М. Міхновського» і «концепцією В. Винниченка». Перший виступав за створення повноцінної армії, другий – за формування народної міліції. Боротьба ще більше загострилася під час виборів голови з'їзду, оскільки соціал-демократи наполягали на кандидатурі Симона Петлюри, проти чого виступали самостійники. Більша частина учасників з'їзду запропонувала кандидатуру Міхновського. Цей конфлікт закінчився компромісом – замість голови було обрано президію. Проте загалом рішення з'їзду були наповнені соціалістичною риторикою, Міхновському вдалося домогтися того, що українські офіцери і солдати у тилах мають організовуватися в окремі частини.

Важливим бачиться організація комітету у військових справах, що налічував 18 чоловік. Із числа самостійників до нього увійшли лише М. Міхновського й І. Луценка. Самостійники опинилися в ізоляції, але вже у червні 1917 року Міхновський намагався проголосити незалежність України, спираючись на Богданівський полк.

Місяцем пізніше у липні 1917 р. справа ледь не дійшла до перевороту в самостійницькому дусі – відбувся виступ «Полуботківців». Прямих доказів участі Міхновського у виступі немає, але беручи до уваги його тодішню тактику «революції доконаних фактів» і плани проголошення самостійності місяцем раніше – це цілком вірогідне припущення.

Отже, внесок Міхновського у створення української армії є беззаперечним. Можливо, йому вдалося б зробити і більше, якби котрусь із керівних посад у комітетах займав сам Міхновський, а не його висуванці, чому заважало його жорстке протистояння з соціал-демократами, що намагалися його ізолювати). Вважаємо, що доцільність поглядів

М. Міхновського та методів проявилася під час формування Симоном Петлюрою Українських Збройних сил для боротьби з більшовиками.

Рух Опору на території Луганської області в роки Великої Вітчизняної війни

Бурякова Юлія

ХНУ імені В. Н. Каразіна

ulua2511@mail.ru

Рух Опору, до якого включилися різні верстви населення, охопив усю територію республіки і мав велике значення в ході визволення України від гітлеровської окупації. Луганська область не стала виключенням – на даній території також розгорнувся Рух Опору, який існував у двох основних формах: організованого (радянські підпільно-партизанські формування та націоналістичне підпілля ОУН) і неорганізованого (стихийний спротив цивільного населення). Мотиви, які спонукали українців до опору, були різними: ідеологічні, економічні та моральні.

Багато аспектів руху Опору на Луганщині висвітлені фрагментарно, комплексних досліджень не існує, що робить дослідження даної теми актуальним. Під час аналізу подій були використані як загальнонаукові, так і спеціально-історичні методи дослідження.

Однією з проблем історіографії досі залишаються питання, пов'язані з народною боротьбою у різних регіонах України. Основні видання, що стосуються проблем руху Опору становлять роботи радянських вчених. Загальними недоліками цих праць є їх ідеологічне забарвлення. Перевагою стало введення в науковий обіг великої кількості наукових матеріалів, наукова розробка багатьох питань історії Великої Вітчизняної війни та аспектів руху Опору. Історіографії сучасного етапу властиве визначення основних концептуальних підходів у процесі вивчення руху Опору на окупованих територіях. Більш вагомою стала аргументація наукових висновків і узагальнень.

Джерельну базу складають опубліковані документи, матеріали Державного архіву Луганської області, матеріали періодичної преси та мемуари безпосередньо учасників подій.

На підставі нових документів і матеріалів розкрито такий недостатньо досліджений аспект, як діяльність патріотичних підпільних груп та організацій, що самостійно виникли на території регіону під час окупації.

Проаналізовані помилки та недоліки, що були допущені під час формування підпілля та організації партизанських загонів, які суттєво вплинули на подальшу бойову діяльність. Досліджуючи роль людського фактору у становленні та розгортанні радянського підпільно-партизанського руху можна відмітити дві закономірності: по-перше, загальний провал діяльності на першому етапі залежав від недостатньої політичної, організаційної, бойової підготовки підпільників і партизанів; по-друге, існування такого явища, як радянський рух Опору, стало можливим завдяки духовним нормам, ідеалам кожного окремого партизана та підпільника.

Є всі підстави стверджувати, що рух Опору на території Луганської області носив дійсно всенародний, масовий характер і став вагомим внеском у визволення Донбасу та всієї України, став прикладом героїчного протистояння та виявом істинного патріотизму, волелюбства та віри в нездоланність нашого народу.

Президент України своїм наказом оголосив 22 вересня Днем партизанської слави. У 2002 році, разом з 61-ю річницею початку підпільно-партизанського руху в Україні у роки Великої Вітчизняної війни, вперше за післявоєнний період по всій країні було урочисто відзначено це свято.

Истребительные батальоны Донецкой области в 1941-1945 гг.

Бухарев Юрий

Донецкий государственный техникум экономики и химических технологий

yuriy_buharev@mail.ru

В истории Второй Мировой войны много малоизученных страниц. Кому-то они могут показаться не слишком-то интересными, но история есть история, и даже, возможно, самый незначительный факт должен быть раскрыт в полной мере. К таким относятся, например, существование различных вспомогательных подразделений в странах – участниках войны. В Советском Союзе также существовало немало подобных организаций: батальоны МПВО, истребительные батальоны и, в каком-то смысле, ОСОАВИАХИМ.

Тема истребительных батальонов достаточно изучена историками. В качестве примера исследований можно привести статьи Кирилла Цыпленкова «Московские истребительные батальоны. Июль-октябрь 1941», книгу Биленко С.В. «На охране тыла страны. Истребительные батальоны и полки в Великой Отечественной войне 1941-45 гг.», и других.

Истребительные батальоны были созданы в соответствии с постановлением Совета народных комиссаров СССР от 24 июня 1941 года «О мероприятиях по борьбе с парашютными десантами и диверсантами противника в прифронтовой полосе». В Сталинской области они создавались в соответствии с приказом Народного Комиссариата Внутренних дел от 25 июня 1941 года «О мероприятиях по борьбе с парашютными десантами и диверсантами на Украине». Как следует из названия постановления, батальоны предназначались для охраны военных объектов и для борьбы с диверсионными, парашютно-десантными группами противника, которые действительно существовали, о чем свидетельствуют архивные документы. Принцип формирования был прост – один административный район – один истребительный батальон. Вооружение было недостаточно, в связи с чем широко распространилась практика использования охотничьих ружей, как имеющихся в распоряжении у бойцов батальона, так и получаемых у местного населения.

Подобная ситуация с вооружением этих вспомогательных формирований существовала не только в УССР, но и во всем Советском Союзе. Обмундирование также оставляло желать лучшего. В Донецкой области часть батальонов не имела формы вовсе, часть, например, донецкий батальон, получили со складов старую форму царских времен.

История истребительных батальонов не заканчивается ни в 1941, ни в 1942, ни даже в 1943-м году. Более того, 10 января 1945 г выходит «Постановление Политбюро ЦК КП(б)У об усилении борьбы с украинскими националистами в западных областях Украины». И в этом документе, помимо достаточно жесткой критики органов НКВД и НКГБ и общих указаний по борьбе с украинско-немецкими националистами, есть такой пункт: «Создать истребительные батальоны из местного населения в каждом райцентре, где представляется возможным, и в крупных селах. Добиться, чтобы ядро каждого батальона составляла небольшая группа из партизан или других лиц, имеющих опыт борьбы с бандитами. Создать при каждом населенном пункте группы содействия истребительным батальонам из местных жителей.» То есть, истребительные батальоны формировались дважды – в начале войны – для борьбы с немецкими диверсантами и разведчиками, и в конце – для борьбы с разного рода бандами. Другой вопрос, что батальоны второго формирования создавались в основном на территории Западной Украины, где была наибольшая концентрация националистических и пронемецких группировок.

Итак, подводя общие итоги деятельности истребительных батальонов СССР вообще и истребительных батальонов Донецкой области в частности можно сказать следующее:

1) Истребительные батальоны были исключительно вспомогательным подразделением, имевшем вполне конкретную задачи по борьбе с диверсантами и охране тыла. Непосредственно на передовой они применялись редко.

2) По большей части снабжались они по остаточному принципу тем оружием, которое мало подходит для регулярной армии. Так же дело обстояло и с формой.

3) Несмотря на территориальный принцип формирования, частую разбросанность рот батальона по всему району, трудности со сбором по тревоге в рабочее время и прочие проблемы, батальоны не были бесполезны. Они пресекали мародерство, охраняли важные учреждения, дороги и заводы, обеспечивали эвакуации важных оборонных производств, а также, хоть и редко, выполняли свою непосредственную задачу по отлову диверсантов. В случае прорыва противника батальоны использовались в качестве армейских частей для обеспечения обороны на заданных участках.

4) Многие батальоны во время отхода частей Красной Армии вливались в ее состав как уже обученные и организованные подразделения. Впрочем, некоторые из них просто расформировывались, а рабочие из их состава возвращались на эвакуированные производства.

***Образ черноморского пластуна в восприятии регулярных войск
в период Крымской войны (1853-1855 гг.)***

volynskiy22vladyslav@gmail.com

Волынский Владислав

Изучение вопроса взаимодействия армии и иррегулярных боевых подразделений не выводится в ранг серьезных научных изысканий. В аппарате военной истории не существует четко разработанных методологических принципов, необходимых для плодотворной работы над упомянутой проблемой. Данное исследование предлагает характеристику образа иррегулярного бойца в годы Крымской (Восточной) войны 1853-1856 гг. в армейской среде, что можно считать одним из способов рассмотрения взаимодействия родов войск. Разработка этого вопроса базируется в первую очередь на источниках личного происхождения: воспоминаниях, опубликованных в 3-х томном «Сборнике рукописей о севастопольской обороне...», мемуарах офицеров П. Андриевича, М. Вроченского, А. Дельвига, А. Алабина и мн. др.

Участие соединений Черноморского казачества в провидимых Российской империей военных кампаниях становится постоянным с конца XVIII в. Но о существовании негативного образа иррегулярного воина среди солдат регулярных частей говорить не приходится, т.к. влияющие на складывание соответствующих представлений факторы (военная форма, экипировка, вооружение и др. внешние атрибуты боеспособности) регулировались уставными положениями. На войну отправляли подразделения, «подогнанные» к общевоинским нормам за казенный счет, со стандартизированной (хотя и казацкого образца) полевой формой и армейской выправкой. Ситуация изменилась в 40-х г. XIX в. Так, устав 1842 г. предписывал рядовым казакам готовиться к участию в войне исключительно собственными усилиями. Это имело далеко идущие последствия: процесс эволюции военного снаряжения казаков путем внедрения составляющих боевого комплекса горских народов стал неконтролируемым.

К началу 50-х годов черноморские казаки, и в частности пластуны, в основном переняли экипировку горского типа. Часто самодельное снаряжение и форма (к тому же видавшие виды), отсутствие строевой подготовки, стандартизированных схем боевого построения стали факторами, повлиявшими на складывание образа иррегулярного солдата с негативной коннотацией. Это особенно явно проявляется в начале первой обороны Севастополя в сентябре – начале октября 1854 г. В среде бойцов регулярных подразделений за пластунскими батальонами закрепилось прозвище – «пряничное войско России». Не служившим на Кавказе, пластуны представлялись как антипод образа солдата, не обладающего военной выучкой и боевой подготовкой. Казачья экипировка стали темой насмешек и анекдотов.

Негативный образ «пряничного войска» не был статичен, тем более что оснований для его длительного бытования в регулярных частях не было. В войне, в которой впервые массово применялось дальнобойное стрелковое оружие, боевые качества казачьего обмундирования оказались выше, чем экипировка регулярных полков. Стереотип «правильного» боя (в линейных порядках), был поставлен под сомнение адаптивностью и инициативностью действий пластунов в рассыпном строю, имевший уже на то время ряд тактических преимуществ над линейным. Свою лепту в быструю смену образа иррегулярного солдата внесли успешные разведывательно-диверсионные действия пластунов.

Комплекс данных факторов повлиял на трансформацию образа пластуна в среде солдат регулярных полков севастопольского гарнизона. Составляющими армейского фольклора стали повествующие о подвигах пластунов истории. Они, зачастую, основанные на нереальных фактах, вышли далеко за пределы солдатской среды, проникнув даже в

литературу (яркий тому пример – «Севастопольские рассказы» Л. Н. Толстого). Возник своеобразный «пантеон» героев из числа пластунов: Ф. Даниленко, Д. Сопелняк, В. Головинский и др.

Основанный на героизации и мифологизации, имевший под собой и виртуальные, и реальные подоплеки в боевой практике, образ пластунов стал «примером для подражания». Случаи следования образу пластуна были массовыми, (вспомним, к примеру, боевую биографию П. Кошки). Наконец, в мае 1855 г. командование стало поощрять создание т. н. «пластунных команд», личный состав которых отбирался из числа зарекомендовавших себя солдат. Бойцы данных отрядов получали экипировку и обмундирование, изготовленное по образцу пластунских, а значит команды создавались в обход действующих уставов, запрещающих изменение полевой формы.

Таким образом, эволюция образа пластунов прошла, по крайней мере 2 стадии: от неприятия до наследования регулярными частями. Также отметим, что предложенный вариант изучения определенных проблем военной истории позволяет рассмотреть ряд аспектов и особенностей боевых действий сквозь призму процесса функционирования образа иррегулярного солдата в армейской среде, что влияло на особенности взаимодействия этих родов войск.

Проблема особливості козацьких повстань 1630-х рр.

Воробей Марина

ХНУ імені В. Н. Каразіна

ptica20079@rambler.ru

Повстання 1630-х рр. вважають однією хвилею козацьких війн з Річчю Посполитою наприкінці XVI – 30-х рр. XVII ст. Але вони мають ряд відмінностей, які роблять кожен з них особливим. В історіографії чомусь прийнято поєднувати обидві хвилі, не беручи до уваги їхні відмінності. Проте у результаті порівняння причин обох хвиль повстань одразу помітно різницю, а тому стверджувати, що вони мають однаковий характер – неправильно. Окрім того, вони різняться між собою своєю специфікою.

Новизна дослідження полягає в тому, що уперше було здійснено спробу провести порівняльний аналіз козацьких повстань 30-х рр. XVII ст. за певною схемою. В історіографії неможливо знайти подібну працю, адже частіше за все історики займались вивченням кожного повстання окремо. Новий підхід до проблеми козацьких повстань та використання історико-генетичного методу дали можливість поглянути на них не як на факт військового протистояння двох ворогуючих сторін, а як на цикл подій, які мають причинно-наслідковий зв'язок. Це дає змогу розглядати їх як комплексне явище, враховуючи особливості кожного повстання. У ході дослідження були використані історико-генетичний, історико-порівняльний та історико-типологічний, історико-системний методи.

Історією козацьких повстань займалися класики українського історіописання, серед яких можна виділити роботи М. Грушевського, П. Куліша, Д. Яворницького. Серед більш пізніх дослідників можна виокремити В. Голобуцького, К. Гуслистоного та В. Марочкіна, праці яких поглибили відомості про повстання. Важливе значення мають сучасні роботи С. Леп'явки, С. Плохія, В. Замлистоного та Н. Яковенко.

Джерельна база дослідження досить широка. У першу чергу варто назвати літописи (Лизогубівський, Самовидця), «Опис України» Гійома де Біплана, «Літопис Малоросії» Ж. Б. Шерера, джерела особового походження («Дневник Симеона Окольского»), важливе місце займають документальні джерела (універсали, законодавчі акти).

У ході дослідження було проведено аналіз повстань за певними пунктами, що допомогло виділити закономірності та особливості кожного повстання. У першу чергу, варто зазначити, що повстання 1630-х рр. мали виключно локальний характер, що вплинуло на неспроможність повстань досягти своєї мети. У цей період виявились усі негативні риси козацької спільноти того часу. Зради (І. Сулиму було по-зрадницькому видано річпосполитським магнатам), егоїзм (під час другої хвилі повстань виділилось три види повстанців (угодовці, середняки та ті, хто був готов вест боротьбу до останнього). Своє місце займала наївність (у випадках коли повстанці все ж таки вирішували підписати мир, про усілякі свої обіцянки польська сторона одразу забувала і кожен раз каральна кампанія винищувала сотні повстанців), а також слабкість ідейних позицій та небажання більшості доводити розпочату справу до кінця стали одними із головних причин постійних невдач повстань.

Военное дело Пальмиры

Сулейманова Антонина

БелГУ

animag-2009@yandex.ru

На протяжении многих веков Пальмира была одним из опорных пунктов римских войск на востоке. В III в. на ее территории появляется сепаратное государство, которое вступает в вооруженный конфликт с самой Империей. Поэтому развитие военных сил Пальмиры, которые за несколько столетий из отряда охраны караванных путей превратились в боеспособную армию, весьма интересно для исследователей.

Изучение данного вопроса не имеет аналогов в отечественной науке. Из немногих, опубликованных в России и СНГ трудов, посвященный Пальмире – это археологическое исследование кн. Абамелек-Лазарева, содержащее обзор ряда документов, регулирующих отношения Пальмиры с «Вечным городом», популярная книга поляка К. Михаловского и глава «Караванных городов» М. И. Ростовцева. Общий анализ пальмирского сепаратизма был предпринят И. П. Сергеевым в работе «Римская империя в III в. Проблемы социально-политической истории». Историю катафрактариев излагает А. Хазанов в статье «Катафрактарии и их роль в истории военного искусства». Основными источниками по истории Пальмиры являются «Новая история» Зосима и «История августов» (SHA). В качестве основных методов используются анализ письменных источников и историко-диахронический метод, позволяющий проследить изменения, возникающие в процессе исторического развития.

До появления постоянного римского гарнизона при императоре Траяне в Пальмире были собственные вооружённые формирования во главе с синодиархами, охраняющими ее караваны и представленные лучниками на верблюдах и лошадях. С приходом в регион римлян появились укрепленные лагеря. Главнокомандующим пальмирской «милиции» стал верховный магистрат Пальмиры – стратег. Во время правления Септимия Севера было назначено два магистрата: один был ответственен за город (198 г.), а другой – на следующий год действовал в качестве стратега против кочевников. После пленения императора Валериана Пальмира оказалась беззащитной, и появилась необходимость создать свою постоянную армию, во главе которой встал князь Оденат. В 260 г. он не только смог разгромить персидские войска, но и дошёл до Ктесифона. С Оденатом связано появление отряда тяжёлой конницы (численностью 1000 чел.), который стал главной ударной силой армии. Ещё 9000 воинов было в отряде конных лучников. Оденату также подчинялись собственно римские войска, расположенные на территории провинции. Предполагают, что Пальмира в момент наивысшего могущества могла выставить не менее 70 000 солдат. Ещё 5 000 находилось в Египте.

Тактика пальмирской армии основывалась на взаимодействии пехоты, конных лучников и тяжеловооружённых кавалеристов. Обстрел из луков должен был расстроить ряды противника, пехота связывала боем основные силы противника, а тяжёлая кавалерия наносила решающий удар. Пехота играла заметную роль в составе пальмирской армии, что не очень типично для «традиционных» восточных государств.

Экипировка катафрактариев (бронированная конница) имела общие черты во всём регионе. Она состояла из железных пластин, тесно охватывающих все части тела всадника. Вооружение их состояло из двуручного копья, достигавшего в длину 4-4,5 м. Зосим указывает, что пальмирская конница чувствует себя уверенно, сильно вооружена и значительно превосходит римских всадников в искусстве верховой езды. В сражении под Эмесой катафрактарии Зенобии нанесли римской коннице сокрушительный удар. Однако гарнизонный характер армии отрицательно сказался на боеспособности – пехотинцы не выдержали удара легионеров.

Таким образом, армия Пальмиры представляла собой пример эволюции военного дела караванного города. Первоначально основу вооружённых сил составляли лучники на

лошадях и верблюдах. Однако развитие торговли и увеличение богатств города способствовали увеличению числа пехотинцев для несения гарнизонной и охранной службы и появлению катафрактариев – основной ударной силы. Укрепление армии в период правления Одената и Зенобии позволило Пальмире не только отразить натиск персов, но и затем добиться фактической независимости от Рима, нанеся империи ряд тяжелых поражений.

Армия крестоносцев в битве под Никополем в 1396 г.

Юров Дмитрий

ХНУ имени В. Н. Каразина

orderic@mail.ru

Никопольская битва представляет значительный интерес с точки зрения истории военного дела. Однако в историографии практически не существует специальных исследований, посвященных этому вопросу. Поверхностно противостоящие армии рассматривали в своих работах К. Густав, А. Атия, Д. Николь. Но в этих исследованиях историки делают акцент на политической истории Никопольской битвы. Частично эта проблема затрагивалась в общих работах по военному делу (Е. Разин, Г. Дельбрюк. А. Строков) и крестовым походам (Н. Хаусли, Дж. Рейли – Смит, Г. Мишо). Тем не менее, изучение крестоносного воинства является актуальным, поскольку позволяет определить причины его поражения в данном сражении.

В ходе исследования рассмотрены организация, численность, состав, характер и подразделения армии крестоносцев. Источниками для данного исследования послужили различные французские, венгерские, немецкие, итальянские, валашские, сербские хроники. Кроме того, использованы труды византийских, польских и османских историков, воспоминания участников битвы - Иоганна Шильтбергера и Жана Бусико, а также ордонансы герцога Филиппа II Бургундского. Формальным предводителем крестового похода был король Венгрии, Сигизмунд I Люксембург (1387-1437). Однако, в результате исследования установлено, что в армии крестоносцев существовало две группы. К первой следует относить войска, которые находились под командованием французских аристократов. Ядром этой группы был контингент войск герцогства Бургундии, а также добровольцы из французского королевства. Главной ударной силой этой армии была тяжелая рыцарская конница. Наиболее многочисленными во франко-бургундском войске были арбалетчики (порядка 5000 – 6000 воинов при общей численности франко-бургундского контингента примерно в 8000 человек). Рыцарская конница и остальные подразделения получали денежное жалование за свою службу, что подтверждают ордонансы бургундского герцогства. Согласно сведениям хроник, по мере продвижения франко-бургундских войск к Буде, к ним присоединялись отряды из Германии, Австрии, Италии, Англии, Испании. Но как покажет ход битвы, отряды из этих стран подчинялись французским военачальникам, а не королю Венгрии.

Ордонансы бургундского двора и данные хроник указывают, что огромные суммы денег тратились на различные излишества (дорогостоящие шатры, золотая конская сбруя и т.д.), вместо того чтобы оплатить службы как можно большего количества профессиональных воинов. Источники не упоминают ни об осадных машинах, ни об артиллерии в составе франко-бургундского войска. Вероятно, организаторы похода рассчитывали на легкую победу над «неверными». Что же касается других отрядов, примкнувшим к этому войску, то в основном это было феодальное ополчение во главе с сеньорами. Исключение составляли английские отряды, которые служили на основе военного контракта. Остальные военные отряды находились под командованием короля Венгрии. Это были венгерские феодальные отряды, а также подразделения, прибывшие из Германии, Чехии, Польши.

Источники указывают, что Сигизмунд I изначально планировал лишь создать плацдарм на османской территории, а затем, получив подкрепления из европейских стран, двинуться вглубь османской территории.

Таким образом, армия крестоносцев не имела шансов на победу. Предводители франко-бургундских войск не использовали весь военный потенциал Франции и Бургундии, рассчитывая на быструю и легкую победу. В то же время король Сигизмунд не предполагал, что в этой кампании ему придётся столкнуться с главными силами османов. Армия крестоносцев была не готова к генеральному сражению.

